

при цьому є власне бюджетна децентралізація, оскільки лише вона надасть змогу досягти фінансової незалежності місцевих бюджетів, що є фундаментальною основою життєдіяльності місцевого самоврядування, сприятиме ефективному забезпеченню населення публічними послугами шляхом узгодження переліку найбільш затребуваних їх видів та наявної дохідної бази місцевих бюджетів, розвитку територій, ухваленню ефективних управлінських рішень.

Подальші наукові дослідження будуть проводитися в напрямках розвитку концепції бюджетного федералізму для її впровадження в контексті унітарного устрою, економічної та суспільної кризи в Україні.

Список використаних джерел

1. **Андрущенко В. Л.** Федералізм міжбюджетних відносин: зарубіжні моделі та вітчизняні проблеми / В. Л. Андрущенко, О. П. Кириленко // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 7. – С. 91 – 94.
2. **Ахинов Г. А.** Экономика общественного сектора / Г. А. Ахинов, Е. Н. Жильцов. – Режим доступа : elib.me/obschestvennogo-sektora-ekonomika/teorema-detsentralizatsii-gipoteza-30487.html.
3. **Бикадорова Н. У.** Фінансова децентралізація місцевого самоврядування / Н. Бикадорова // Екон. вісн. Донбасу. – 2010. – № 2(20). – С. 145 – 151.
4. **Большая** экономическая энциклопедия / под. ред. А. И. Азрилиана. – М. : Ин-т новой экономики, 1999. – 1 152 с.
5. **Європейська** хартія місцевого самоврядування Рада Європи : хартія, міжнародний документ від 15 жовт. 1985 р. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
6. **Масгрейв Р. А.** Государственные финансы: теория и практика : пер. с англ. / Р. А. Масгрейв. – М. : Бизнес Атлас, 2009. – 716 с.
7. **Decentralization** // Merriam-Webster. – Access mode : www.merriam-webster.com/dictionary/decentralization.
8. **Oates Wallace E.** Fiscal Federalism / Wallace E. Oates. – New York, 1972. – Access mode : www.jstor.org/discover/10.2307/30022712?uid=2&uid=4&sid=21106102311611.

List of references

1. **Andrushchenko V. L.** Federalizm mizhbiudzhetykh vidnosyn: zarubizhni modeli ta vitchyzniani problemy / V. L. Andrushchenko, O. P. Kyrylenko // Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. – 2001. – № 7. – S. 91 – 94.
2. **Ahinov G. A.** Ekonomika obschestvennogo sektora / G. A. Ahinov, E. N. Zhiltsov. – Rezhim dostupa : elib.me/obschestvennogo-sektora-ekonomika/teorema-detsentralizatsii-gipoteza-30487.html.
3. **Bykadorova N. U.** Finansova detsentralizatsiia mistsevoho samovriaduvannia / N. Bykadorova // Ekon. visn. Donbasu. – 2010. – № 2(20). – S. 145 – 151.

4. **Bolshaya** ekonomicheskaya entsiklopediya / pod. red. A. I. Azriliyana. – М. : In-t novoy ekonomiki, 1999. – 1 152 s.
5. **Yevropeiska** khartiia mistsevoho samovriaduvannia Rada Yevropy : khartiia, mizhnarodnyi dokument vid 15 zhovt. 1985 r. – Rezhym dostupu : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
6. **Masgreyv R. A.** Gosudarstvennyie finansyi: teoriya i praktika : per. s angl. / R. A. Masgreyv. – М. : Biznes Atlas, 2009. – 716 s.
7. **Decentralization** // Merriam-Webster. – Access mode : www.merriam-webster.com/dictionary/decentralization.
8. **Oates Wallace E.** Fiscal Federalism / Wallace E. Oates. – New York, 1972. – Access mode : www.jstor.org/discover/10.2307/30022712?uid=3739232&uid=2&uid=4&sid=21106102311611.

Надійшла до редколегії 24.03.15

УДК 351.77

Оксана ШТОГРИН

*Національна академія державного управління
при Президентіві України*

Львівський регіональний інститут державного управління

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВ'Я В КОНТЕКСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ В МІЖНАРОДНІЙ ПРАВОВІЙ ПРАКТИЦІ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Аналізується діяльність міжнародних правозахисних організацій та урядів найбільш розвинених країн світу у сфері вирішення проблем народонаселення в контексті боротьби за репродуктивні права людства. Підкреслюється, що репродуктивні права є юридичними правами й свободами, які пов'язані з відтворенням та репродуктивним здоров'ям людини. Вони базуються на визнанні основного права всіх подружніх пар і окремих осіб вільно та відповідально визначати кількість, інтервал і терміни народження їх дітей і мати інформацію та засоби діяти відповідно, а також право на досягнення максимально високого рівня сексуального та репродуктивного здоров'я. Доводиться, що без активного втручання держави у взаємодії з громадськими організаціями неможливо вирішити питання репродуктивного здоров'я будь-якої нації.

Ключові слова: репродуктивне здоров'я, права людини, народонаселення, принципи, репродуктивне право.

Oksana Shtogryn. Formation of the concept of reproductive health in the context of human rights in the international legal practice: public administration aspect

© Штогрин О. П., 2015

The article examines the activity of the international human rights organizations and governments of the most developed countries in the world in the sphere of decision of population issues in the context of the struggle for reproductive rights of mankind. It is emphasized that reproductive rights are legal rights and freedoms related to reproduction and reproductive health rights. They are based on the recognition of the basic right of all couples and individuals to determine freely and responsibly the number, interval and timing of birth of their children and to have the information and means to act accordingly, and the right to achieve the highest possible level of sexual and reproductive health. It is proved that without the active intervention of the state in interaction with civil society organizations the issue of reproductive health of any nation is impossible to solve.

Key words: reproductive health, human rights, population, principles, reproductive rights.

Підхід до репродуктивного здоров'я на основі прав людини працює на зміцнення системи охорони здоров'я в цілому через законодавство, що відповідає міжнародним стандартам, шляхом застосування ефективних механізмів реалізації закону, а також підзвітності та інструментів моніторингу. Цей підхід здатен забезпечити доступні, прийнятні послуги у сфері охорони здоров'я населення, особливо акцентуючи на найбільш вразливих його верствах. Крім того, він надає можливість суб'єктам прав, які потребують заходів щодо охорони репродуктивного здоров'я, визначити, які саме види інформації та послуг їм необхідні, та дозволяє їм вимагати отримання таких послуг на відповідному рівні, як щодо асортименту, так і щодо якості.

Проблемою, що визнана в усіх інтеграційних управлінських структурах та на національному рівні в цій галузі, є розуміння репродуктивного здоров'я та репродуктивних прав людини як органічної складової основних прав і свобод.

Питанням репродуктивного здоров'я присвячена велика кількість публікацій, серед яких відомі праці Т. Белавіна, Б. Венцківського, Ю. Вітренка, Р. Моїсеєнка, І. Назарова, Я. Радиша, Н. Жилки, І. Рожкової, І. Солоненка, М. Білінської та ін. Саме проблемам реалізації репродуктивних прав присвячені праці І. Хірлман, Т. Бурейчак, Т. Марценюк, Г. Романовського, Б. Тобес, А. Орлеан. У цьому контексті гендерна проблематика трактується авторами як інструмент забезпечення рівності чоловіків і жінок, у тому числі у сфері репродуктивного здоров'я. Водночас через об'єктивні й суб'єктивні причини гендерній проблематиці при розробці та здійсненні державних політик і урядових програм у всіх сферах життя суспільства не приділяється належна увага. Це потребує окремих досліджень на підходах визнання культурних особливостей, що надасть можливість більш ефективно упроваджувати основні права людини та права жінок у повсякденну діяльність всіх сегментів

національних систем охорони здоров'я та міжнародних інтеграційних структур. Мета статті – дослідження розвитку концептуальних засад забезпечення прав людини у сфері репродуктивного здоров'я.

Сучасна система прав людини заснована на цілій низці міжнародних договорів, які обумовлюють використання принципів етики та соціальної справедливості в реалізації заходів з охорони репродуктивного здоров'я, серед яких загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Конвенція про права дитини. Ідеться, зокрема, про основні статті, що стосуються проблематики репродуктивного здоров'я, які обумовлюють вимоги щодо недопущення материнської смертності та забезпечення доступу до акушерської допомоги, що може запобігти материнській смертності, право на користування результатами наукового прогресу, право отримувати і поширювати інформацію тощо.

Важливими аспектами проблематики є фінансування міжгалузевих наукових досліджень здоров'я і правового статусу жінок та потреб у галузі охорони репродуктивного здоров'я чоловіків. Підхід, заснований на правах людини, спираючись на фундаментальні цінності, здатен істотно інтенсифікувати формування ефективних гуманітарних програм і стратегій у сфері репродуктивного здоров'я щодо, наприклад, необхідності запобігання онкологічних захворювань репродуктивної системи засобами раннього виявлення та лікування; забезпечення доступу до методів контрацепції подвійного захисту тощо [6].

Реалізація права на свободу та особисту недоторканність, обумовлених у міжнародних документах, зазнає значних труднощів у питаннях заохочення прийняття самостійних рішень у галузі репродуктивного здоров'я, можливості одружуватися і створювати сім'ю, запобігати ранньому або примусовому шлюбу, ліквідації обрізання жіночих статевих органів, допологового вибору статі у новонароджених, визначення кількості та інтервалів між народженням своїх дітей, забезпечення доступу до цілого ряду сучасних методів контрацепції та допомоги у виборі методів планування сім'ї [6].

Репродуктивні права є юридичними правами і свободами, які пов'язані з відтворенням та репродуктивним здоров'ям людини. Всесвітня організація охорони здоров'я визначає репродуктивні права як такі, що базуються на визнанні основного права всіх подружніх пар і окремих осіб вільно та відповідально визначати

кількість, інтервал і терміни народження їх дітей, мати інформацію та засоби діяти відповідно, а також право на досягнення максимально високого рівня сексуального та репродуктивного здоров'я. Репродуктивні права також включають право всіх приймати рішення щодо відтворення потомства без дискримінації, примусу та насильства [4]. Репродуктивні права можуть включати деякі або всі з перелічених прав і свобод:

- право на доступ до охорони репродуктивного здоров'я відповідної якості;
- право на освіту й доступ для того, щоб зробити вільний та усвідомлений вибір щодо репродуктивного здоров'я;
- право на контроль за народжуваністю;
- свободу від примусової стерилізації, абортів і контрацепції;
- право на здійснення безпечного абортів.

Репродуктивні права можуть також включати право на знання й отримання інформації щодо хвороб, які передаються статевим шляхом, та інших аспектів сексуальності, а також право на захист від небезпечної практики щодо статевих органів [1].

Як один з аспектів прав людини репродуктивні права стали розвиватися в Організації Об'єднаних Націй (ООН) за підсумками Тегеранської міжнародної конференції з прав людини 1968 р. Підсумковим документом конференції стала «Відозва», що була першим міжнародним документом з визнання одного із цих прав: «Основним правом людини є право батьків вільно та відповідально визначати кількість та інтервали між дітьми, яких вони хочуть народити» [2]. Це право було підтверджено Генеральною Асамблеєю ООН в 1974 р. в Декларації соціального прогресу та розвитку [5].

Наступним етапом у розвитку міжнародного права з питань репродуктивного здоров'я стала двадцятирічна Каїрська програма дій, прийнята в 1994 р. на Міжнародній конференції з народонаселення і розвитку (МКНР) в Каїрі. Ця програма дій стверджувала, що уряди несуть відповідальність за задоволення репродуктивних потреб фізичних осіб, не обмежуючись тільки констатацією демографічних показників. Послуги з планування сім'ї, відповідно до програми, повинні надаватися в контексті інших послуг у галузі репродуктивного здоров'я. Каїрська програма дій була першим міжнародним документом, що визначав проблеми репродуктивного здоров'я як політичні в тому сенсі, що уряди зобов'язані займатись усім їх спектром [13].

Каїрська програма дій, яку прийняли 184 держави-члени ООН, тим не менше була обмежена формальними застереженнями з боку деяких латиноамериканських та ісламських держав, зокрема щодо концепції репродуктивних прав та статевої свободи, лікування й

абортів у частині їх потенційної несумісності з національним законодавством [6].

Фонд ООН у галузі народонаселення і Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) натомість виступили за репродуктивні права з основним акцентом саме на правах жінок. У зв'язку з цим ООН та ВООЗ зосередилися на питаннях доступу до послуг з планування сім'ї, статевого виховання, взаємозв'язку між репродуктивним здоров'ям та економічним статусом жінки. Отже, репродуктивні права жінок розглядалися в контексті не тільки права на свободу від дискримінації, але й соціально-економічного становища жінок [15].

Реалізація Каїрської програми дій у цьому контексті значно варіюється від країни до країни. У багатьох країнах напруженість виникла стосовно підходів до реалізації репродуктивних прав людини. Після МКНР значна частина країн розширила свої програми з охорони репродуктивного здоров'я шляхом інтеграції служби охорони здоров'я материнства й дитинства зі службами планування сім'ї. Більше уваги приділялося охороні здоров'я підлітків, особливо щодо наслідків небезпечних абортів. Л. Кнудсен зазначає, що на основі результатів МКНР деяким країнам вдалося домогтися позитивних змін у позиції урядів і місцевих органів державного управління щодо реалізації репродуктивних прав жінок та молоді. Зокрема, шляхом створення центрів репродуктивного здоров'я із достатнім переліком послуг і видання спеціальної науково-популярної літератури. Водночас у багатьох країнах теоретичні підходи так і не були втілені на практиці [14].

Четверта Всесвітня конференція з питань становища жінок у Пекіні 1995 р., завершальним документом якої стала так звана Пекінська платформа, підтримала визначення репродуктивного здоров'я Каїрської програми дій, водночас створивши ширший контекст репродуктивних прав. У п. 14 Пекінської платформи було зроблено наголос на тому, що «права людини включають у себе і право жінки вільно і відповідально, без примусу, дискримінації та насильства вирішувати та контролювати питання, що стосуються її статевого життя, включаючи сексуальне та репродуктивне здоров'я. Рівні взаємини жінок і чоловіків у питаннях сексуальних відносин і репродуктивної поведінки, у тому числі й повна повага до права недоторканності особи, вимагають взаємної поваги, злагоди та спільної відповідальності за сексуальну поведінку та її наслідки» [10].

Пекінська платформа розкрила потенціал світового співтовариства щодо прав жінок у взаємопов'язаних критичних щодо репродуктивних прав сферах, які, не порушуючи прав людини,

вимагають активної позиції урядів щодо їх додаткової пропаганди і поширення. Зокрема, у п. 9 Пекінської платформи безпосередньо визначено репродуктивні права жінок як неподільні, універсальні і невід'ємні права людини та підтверджена прихильність світового співтовариства «забезпеченню повного здійснення прав людини щодо жінок і дівчат як невід'ємного та нероздільного складника загальних прав людини й основних свобод». Розвинуто цю позицію в п. 14 твердженням: «Права жінок є правами людини» [10].

У п. 12. документа наголошено на важливому значенні «розширення можливостей і поліпшення становища жінок, включаючи право на свободу думки, совісті, релігії та переконань» та сприянні таким чином «задоволенню моральних, етичних, духовних та інтелектуальних потреб жінок і чоловіків, або індивідуально разом з іншими, і завдяки цьому гарантуючи їм можливість повної реалізації свого потенціалу в суспільстві при формуванні свого життя відповідно до власних сподівань» [10]. У п. 13 «розширення можливостей жінок та їхня всебічна участь на основі рівності в усіх сферах життя суспільства, включаючи участь у процесі прийняття рішень і доступ до влади», трактуються як такі, що «мають основне значення для досягнення цілей рівності, розвитку і миру» [10].

Проголошення у п. 15 Пекінської платформи того факту, що «рівні права, можливості та доступ до ресурсів, рівний розподіл сімейних обов'язків між чоловіками і жінками і гармонійне партнерство між ними мають ключове значення для їхнього добробуту і добробуту їхніх родин, а також для зміцнення демократії» [10], підкреслило політичний зміст проблематики та обов'язок держав та урядів щодо реалізації прав жінок у контексті суспільного розвитку, виводячи з рангу маргінальних на позиції вирішальних аспекти як національного, так і міжнародного рівня.

Таким чином, згідно з п. 17 «чітке визнання і підтвердження права всіх жінок на контроль за всіма аспектами свого здоров'я, зокрема їх власною фертильністю, мають основне значення для їхніх можливостей» [10]. Отже, «світ на місцевому, регіональному і глобальному рівнях досягний і нерозривно пов'язаний з поліпшенням становища жінок», які є впливовою силою в справі керування, врегулювання конфліктів і сприяння встановленню міцного миру на всіх рівнях. У зв'язку з цим «необхідно розробляти, здійснювати за всебічною участю жінок дієві, ефективні та взаємодоповнюючі програми, включаючи політику і програми в галузі розвитку, що враховують гендерні аспекти, і спостерігати за їх здійсненням на всіх рівнях, що будуть сприяти розширенню прав і поліпшенню становища жінок» [10]. Здійснення Пекінської

платформи дій вимагає відповідних зобов'язань щодо репродуктивних прав людини з боку урядів і міжнародного співтовариства.

Значним проривом у цій галузі стало включення в Підсумковий документ Всесвітнього саміту ООН 2005 р. проблематики, пов'язаної з упровадженням загального доступу до репродуктивного здоров'я в перспективі до 2015 р. [11]. Документом були передбачені заходи:

- щодо забезпечення рівного доступу до послуг у сфері охорони репродуктивного здоров'я;

- сприяння забезпеченню рівного доступу жінок до ринків праці, стійкої зайнятості і належної охорони праці;

- забезпечення рівного доступу жінок до виробничих активів і ресурсів, у тому числі до землі, кредитів і технології;

- ліквідації всіх форм дискримінації і насильства стосовно жінок і дівчинок, у тому числі спрямованих на те, щоб покінчити з безкарністю і забезпечити захист цивільних осіб, особливо жінок і дівчинок, під час і після закінчення збройних конфліктів відповідно до зобов'язань держав у межах міжнародного гуманітарного права і міжнародного права щодо прав людини;

- сприяння підвищенню представництва жінок у директивних урядових органах шляхом забезпечення для них рівних можливостей для повноправної участі в політичному процесі;

- ліквідації до 2015 р. гендерної нерівності в системі початкової і середньої освіти в найкоротші терміни й на всіх рівнях навчання;

- гарантування рівного права жінок на безперешкодне володіння майном, його спадкоємство і забезпечення жінкам права власності на майно і житло, що належить їм [12].

Певний контекст щодо репродуктивного здоров'я мали й Джакартські принципи, прийняті групою профільних експертів в Індонезії 6 – 9 листопада 2006 р. Вони порушують проблеми застосування міжнародно-правових норм про права людини стосовно сексуальної орієнтації і гендерної ідентичності та охоплюють широкий спектр стандартів у галузі прав людини саме щодо цих питань. Розробники принципів врахували результати дослідження задокументованих практик порушень у цій сфері в країнах усього світу. Принципи охоплюють, зокрема, такі порушення, як: згвалтування та інші форми насильства за гендерною ознакою; позасудові страти; тортури й інші види жорстокого, нелюдяного і принижуючого гідність поведінки; порушення, що стосуються здоров'я; придушення свободи слова і зборів; дискримінація у сфері праці, охорони здоров'я, освіти, житла, доступу до правосуддя та імміграції. Кожний із Джакартських принципів супроводжується докладними рекомендаціями державам

щодо шляхів та конкретних способів припинення дискримінації та порушень прав людей, що входять до вказаної спільноти, яких це стосується. Також вони містять рекомендації щодо функціонування правозахисної системи ООН, національних інститутів, ЗМІ, неурядових організацій у галузі прав людини. Оприлюднені 26 березня 2007 р. в Женеві на сесії Ради з прав людини ООН Джакартські принципи вважаються проривом у боротьбі за забезпечення як основних прав і свобод, так і гендерної рівності.

Стосовно репродуктивного здоров'я діє принцип – «право на лікування людей, що перебувають в ув'язненні», який вимагає, щоб «держави забезпечували адекватний доступ до медичної допомоги та консультування з урахуванням позицій тих осіб, хто має особливі потреби на підставі власної сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, у тому числі у зв'язку з проблемами репродуктивного здоров'я» [8, с. 48]. Зауважимо, що окремі країни Африки, Карибського басейну, ісламські країни, а також Росія заперечують використання цих принципів як стандартів у галузі прав людини [8]. Про неоднозначність проблематики свідчить також ситуація, коли деякі з репродуктивних прав вже були визнані на міжнародному рівні, тобто мають статус міжнародного права, а інші – лише згадані як рекомендації і залишаються тільки об'єктом пропаганди, у зв'язку з чим перед органами державного управління постає необхідність виробити відповідну позицію на національному рівні.

Питання, пов'язані з репродуктивними правами, є одними з найбільш енергійно обговорюваних у всіх країнах, незалежно від соціально-економічного рівня життя населення, релігії чи культури тої чи іншої країни, адже вони обумовлюють проблеми сексуального та репродуктивного здоров'я, тобто майбутнє народів і країн. Більшість існуючих юридично обов'язкових міжнародних договорів з прав людини тою чи іншою мірою безпосередньо стосуються і репродуктивних прав. Достатньо виразну позицію в цьому контексті займають неурядові структури, державні службовці та експерти, що працюють у міжнародних організаціях і доводять необхідність переосмислення цих документів, заохочуючи міжнародне визнання органічного зв'язку прав людини з реалізацією репродуктивних прав [9].

Відома правозахисна міжнародна організація Амнесі Інтернешнл стверджує, що реалізація репродуктивних прав пов'язана з реалізацією ряду визнаних прав людини, включаючи право на здоров'я, право на свободу від дискримінації, право на приватне життя, а також право не бути підданим тортурам або жорстокому поводженню [7].

Намагаючись вирішити складну проблему втілення в життя ідеалів Цілей тисячоліття у галузі розвитку, МКНР та інших глобальних самітів останнього десятиліття, особи, що приймають рішення, і керівники програм, відповідальні за охорону сексуального та репродуктивного здоров'я, окреслюють питання про те, яким чином вони можуть:

- поліпшити доступ до служб планування сім'ї та інших служб охорони сексуального і репродуктивного здоров'я та підвищити їх якість;

- розширити масштаби кваліфікованої допомоги породіллі і посилити системи скерування хворих до фахівців;

- зменшити масштаби звернення до служби штучного переривання вагітності та поліпшити якість існуючих галузевих медичних служб;

- надавати інформацію та послуги, необхідні для задоволення потреб молодих людей;

- активізувати профілактику та лікування інфекцій статевих шляхів, включаючи ВІЛ/СНІД, а також діяльність служб охорони сексуального і репродуктивного здоров'я.

Для отримання відповідей на ці та інші питання європейські країни застосовують Стратегічний підхід до посилення політики та програм з охорони сексуального і репродуктивного здоров'я, що останніми десятиріччями розвивався як у політичному й управлінському напрямках, так і в медичному й суто гендерному. Ці програми фінансуються ВООЗ; у співпраці з неурядовими організаціями та міжнародними установами, як правило, вони використовують цей Стратегічний підхід, що охоплює три етапи для сприяння країнам в оцінці потреб і пріоритетів у галузі охорони репродуктивного здоров'я, у тестуванні політики та програм, адаптованих до цих потреб, і в подальшому розширенні масштабів проведення успішних заходів.

Стратегічний підхід об'єднує поняття і практичні методики громадської охорони здоров'я, соціології та науки управління з принципами МКНР у своїх основних аспектах, а саме:

- поетапний процес здійснення, що об'єднує оцінювання, пілотне тестування і нарощування масштабів системної структури для залучення уваги до факторів, які мають значення у процесі прийняття рішень щодо належних служб з репродуктивного здоров'я;

- основні принципи охорони репродуктивного здоров'я, орієнтовані на захист репродуктивних прав, забезпечення гендерної справедливості та надання можливостей їх реалізації;

- акцент на гарантування справедливого доступу до медичної

допомоги та її відповідної якості з тим, щоб служби були орієнтовані на клієнта і задовольняли потреби окремих спільнот;

– колегіальний процес розгляду проблем усіх зацікавлених сторін і співучасть країн як до процесу, так і до результатів упровадження [3].

Таким чином, аналіз динаміки розвитку концептуальних основ захисту репродуктивних прав населення на міжнародному рівні свідчить про те, що ці питання займають одне з головних місць у політиці провідних країн світу, що пов'язано з важливістю регулювання народонаселення нашої планети. Дискримінаційні дії щодо дотримання репродуктивних прав мають бути суворо засуджені на законодавчому рівні. Водночас питання репродуктивних прав залежить від рівня соціально-економічного, культурного розвитку окремих країн, релігійних та національних традицій, що потребує наполегливого втручання органів державної влади та громадських організацій у цю сферу з метою їх забезпечення. З огляду на катастрофічну ситуацію у сфері репродуктивного здоров'я українського населення в найбільш широкому сенсі не викликає сумніву необхідність наукової розробки та популяризації проблематики репродуктивних прав людини, що виходить далеко за межі суто медичних або юридичних аспектів, управлінська складова безпосередньо стосується демократизації нашого суспільства та впровадження прав людини в повсякденність органів публічної влади.

Список використаних джерел

1. **Бейшенбієва Г. Дж.** Репродуктивное здоровье женщин и влияние на него медико-социальных факторов / Г. Дж. Бейшенбієва // Таврический медико-биолог. вестн. – 2009. – Т. 12, № 3(47). – С. 149 – 152.
2. **Відозва** Тегеранської міжнародної конференції з прав людини 1968 р. – Режим доступу : www.reprohealth.info/uk/for/men_and.../rhr/laws.
3. **Гіденс Е.** Соціологія / Е. Гіденс. – К. : Основи, 1999. – 726 с.
4. **Декларація** про викоринення насильства щодо жінок (995_506). – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/817-v.
5. **Декларація** про право на розвиток : резолюція, міжнародний документ, декларація від 4 груд. 1986 р. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_301.
6. **Загальна** декларації прав людини : декларація, міжнародний документ від 10 груд. 1948 р. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
7. **Князевич В. М.** Розвиток національної системи охорони здоров'я: стан, перспективи та шляхи розбудови / В. М. Князевич // Східноєвропейський журн. громадського здоров'я : наук.-практич. журн. – 2008. – № 3(3). – С. 23 – 37.
8. **Ліщинська О. С.** Діяльність ООН у сфері захисту прав жінок у

країнах Близького Сходу та Магрибу (1975 – 1995 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / Ліщинська О. С. ; Донец.нац. ун-т. – Донецьк, 2011. – 20 с.

9. **Мокрецов С. Є.** Державне регулювання охорони репродуктивного здоров'я в Україні : монографія / С. Є. Мокрецов. – К. : Інтерсервіс, 2011. – 441 с.

10. **Пекінська** декларація: декларація, міжнародний документ від 15 верес. 1995 р. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_507.

11. **Підсумковий** документ Всесвітнього саміту 2005 року : резолюція 60/1, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй, міжнар. документ від 16 верес. 2005 р. № 60/1. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_e56.

12. **Про затвердження** Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів України № 1849 від 27 груд. 2006 р. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1849-2006-%D0%BF.

13. **Сім'я** та демографічна політика – Режим доступу : bukvar.su/sociologija/page,3,72130-Sem-ya-i-demograficheskaya-politika.

14. **Статут** Організації Об'єднаних Націй : статут, міжнар. документ від 26 черв. 1945 р. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_010.

15. **Філософські** та соціально-екологічні проблеми медицини / за ред. М. В. Кривоносова [та ін]. – Х., 2002. – 215 с.

List of references

1. **Beyshebieva G. Dzh.** Reproductivnoe zdorove zhenschin i vliyanie na nego mediko-sotsialnyih faktorov / G. Dzh. Beyshebieva // Tavricheskiy mediko-biolog. vestn. – 2009. – Т. 12, № 3(47). – С. 149 – 152.
2. **Vidozva** Teheranskoj mizhnarodnoj konferentsii z prav liudyny 1968 r. – Rezhym dostupu : www.reprohealth.info/uk/for/men_and.../rhr/laws.
3. **Hidens E.** Sotsiologiya / E. Hidens. – K. : Osnovy, 1999. – 726 s.
4. **Deklaratsiia** pro vykorinennia nasylstva shchodo zhinok (995_506). – Rezhym dostupu : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/817-v.
5. **Deklaratsiia** pro pravo na rozvytok : rezoliutsiia, mizhnarodnyi dokument, deklaratsiia vid 4 hrud. 1986 r. – Rezhym dostupu : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_301.
6. **Zahalna** deklaratsiia prav liudyny : deklaratsiia, mizhnarodnyi dokument vid 10 hrud. 1948 r. – Rezhym dostupu : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
7. **Kniazevych V. M.** Rozvytok natsionalnoi systemy okhorony zdorovia: stan, perspektyvy ta shliakhy rozbudovy / V. M. Kniazevy // Skhidnoieuropeyskiy zhurn. hromadskoho zdorovia : nauk.-praktych. zhurn. – 2008. – № 3(3). – С. 23 – 37.
8. **Lishchynska O. S.** Diialnist OON u sferi zakhystu prav zhinok u krainakh Blyzkoho Skhodu ta Mahrybu (1975 – 1995 rr.) : avtoref. dys. ... kand. ist. nauk : 07.00.02 / Lishchynska O. S. ; Donets.nats. un-t. – Donetsk, 2011. – 20 s.

9. **Mokretsov S. Ye.** Derzhavne rehuliuвання okhorony reproduktyvnoho zdorovia v Ukraini : monohrafiia / S. Ye. Mokretsov. – K. : Interservis, 2011. – 441 s.

10. **Pekinska** deklaratsiia: deklaratsiia, mizhnarodnyi dokument vid 15 veres. 1995 r. – Rezhym dostupu : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_507.

11. **Pidsumkovyi** dokument Vsesvitnoho samitu 2005 roku : rezoliutsiia 60/1, pryiniata Heneralnoi Asambleiei Orhanizatsii Obiednanykh Natsii, mizhnar. dokument vid 16 veres. 2005 r. № 60/1. – Rezhym dostupu : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_e56.

12. **Pro zatverdzhennia** Derzhavnoi prohramy «Reproduktyvne zdorovia natsii» na period do 2015 roku : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1849 vid 27 hrud. 2006 r. – Rezhym dostupu : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1849-2006-%D0%BF.

13. **Simia** ta demohrafichna polityka – Rezhym dostupu : bukvar.su/sociologija/page,3,72130-Sem-ya-i-demograficheskaya-politika.

14. **Statut** Orhanizatsii Obiednanykh Natsii : statut, mizhnar. dokument vid 26 cherv. 1945 r. – Rezhym dostupu : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_010.

15. **Filosofski** ta sotsialno-ekolohichni problemy medytsyny / za red. M. V. Kryvonosova [ta in]. – Kh., 2002. – 215 s.

Надійшла до редколегії 08.04.15

УДК 35

Оксана ШЕЛОМОВСЬКА

Дніпродзержинський державний технічний університет

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ

Надається науково-теоретичне обґрунтування ряду методологічних підходів, які доцільно застосовувати в дослідженні актуальних проблем державного управління вищою освітою. Розкривається сутність інституційного, історичного, компаративного, синергетичного, системного і структурно-функціонального підходів. Визначається, що комплексне використання таких підходів, кожен з яких має власний інструментарій і методи дослідження, дозволяє здійснити ґрунтовне наукове осмислення державного управління вищою освітою як складноорганізованого соціального явища, що в подальшому сприятиме вирішенню найгостріших проблем, удосконаленню організаційно-правового забезпечення, розробці та реалізації необхідних заходів із реформування державного управління вищою освітою в Україні.

Ключові слова: державне управління вищою освітою, методологічний підхід, інституціональний підхід, історичний підхід, системний підхід, структурно-функціональний підхід, синергетичний підхід, компаративний підхід.

Oksana Shelomovska. Public administration of higher education: methodological approaches

The article presents a scientific and theoretical study of a number of methodological approaches that are appropriate to use in the study of actual problems of public administration of higher education. It is determined the essence of integrated use of institutional, historical, comparative, synergistic, systemic and structural-functional approach, each of which has its own tools and logic analysis allows for deeper scientific understanding of public administration of higher education as a highly organized social phenomenon that will continue to contribute to solving urgent problems, improvement of organizational and legal support, develop and implement the necessary measures to reform the state of higher education in Ukraine.

Key words: public administration of higher education, methodological approach, institutional approach, historical approach, systems approach, structural-functional approach, synergetic approach, comparative approach.

На сучасному етапі розвитку науки державного управління ґрунтовне дослідження будь-якого суспільного явища неможливо здійснити без застосування методології, яка забезпечить належний рівень надійності та якості результатів дослідження. До того ж від обрання методологічного підходу залежить стратегія й методи дослідження, характер наукового пошуку. У науковій літературі існує багато теоретико-методологічних підходів до вивчення проблем державного управління вищою освітою, кожен з яких фіксує особливості дослідження у відповідному науковому контексті. Їх розвиток детермінується суспільною ситуацією, яка формується та розвивається в складних соціально-економічних, політичних, культурних умовах і тим самим визначає необхідність використання вже усталених і пошуку нових підходів, які можуть бути використані як інструментарій для аналізу різноманітних аспектів державного управління вищою освітою.

Зважаючи на складність і багатоаспектність державного управління вищою освітою, ми вважаємо, що комплексно і ґрунтовно дослідити його можна лише на основі синтезу і взаємодоповнюючого використання інституціонального, історичного, компаративного, синергетичного, системного і структурно-функціонального підходів. Кожен із них має свої переваги та недоліки й може застосовуватися або як певний етап дослідження, коли необхідно прояснити частковий фрагмент, або як загальний методологічний інструментарій для цілісного й глибокого відтворення об'єкта та предмета дослідження.